Jaarg.4
nr.2.

ONTMOETEN

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 · 3500 AT Utrecht

Archief
ONT-MOETEN
W. Brouwersstr. 18
AMSTERDAM

Humanistisch Verbond

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

Jaarg.4
nr.2.

ONT-MOETEN

Jaargang 4 nummer 2.
Januari/Februari 1978.

Informatief tijdschrift van het groepswerk van het Humanistisch Verbond, verschijnt 6 keer per jaar en kost f17,50 per jaargang van October tot October. Evt. opzeggen van het abonnement vóór 1 October. Losse nummers f 3,50.

Redactie: Albert Nieuwland, Jan Hein Mooren, Denijs Bru.

Administratie: J.W.Brouwersstraat 18, Amsterdam. Postgiro 456508 tnv Albert Nieuwland te Amsterdam.

Omslagontwerp: Liedewij Frijlink.

De verantwoordelijkheid voor de gepubliceerde artikelen berust alleen bij de schrijvers ervan. Overname van artikelen of delen ervan is pas toegestaan na toestemming van de redactie.

ten geleide:

Zelfhulp en zelfhulpgroepen zijn op het ogenblik 'in'. Ysk Vondeling vergelijkt zelfhulp en praatgroepen van het Humanistisch Verbond en komt aangaande de positie van de begeleiders tot een verschil en tot een overeenkomst. Wat betreft een specifieke problematiek (zoals drugs, homoseksualiteit) zullen in zelfhulpgroepen de begeleiders een voorgangersfunctie tov de deelnemers vervullen. Bij praatgroepen is dit in principe niet het geval, wél wb de algemeen menselijke, existentiële problematiek.

Ineke Mattern beschrijft in Herboren op dichterlijke wijze haar ontwikkelingsgang tijdens 3-4 jaar deelname aan groepswerk van het Humanistisch Verbond.

In Rotterdam functioneert uitgaande van het Humanistisch Centrum aldaar een werkgroep eenzaamzaamheid. Marjan de Bruin beschrijft in een artikel, met dank overgenomen uithet Welzijnsweekblad (2e jaargang nummer 47, redactie-adres Nieuwe Gracht 23, Haarlem), hoe de deelnemers uit hun eigen gevoel van eenzaamheid aan het komen zijn via zinvolle activiteiten ten behoeve van andere vereenzaamde mensen. Een mooi voorbeeld van zelfhulp, waarbij eenzaamheid behalve een specifieke ook een algemeen menselijke problematiek is.

Dezelfde schrijfster toont, hierop aansluitend, aan in Alleenstaan in Holland, dat allerlei demografische ontwikkelingen in Nederland duiden op een verdere toename van het aantal alleenstaanden.

TinY Zaal bekritiseert in Ingezonden het theoretische karakter van eenaantal artikelen in Ont-moeten. Ze bepleit artikelen die meer vanuit de levende werkelijkheid geschreven zijn. Albert Nieuwland is het in het Nachrift hierop met haar eens, dat er best meer praktijkartikelen geschreven zouden kunnen worden, maar zet ook kort uiteen wat de - ervan verschillende - functie van theoretische artikelen kan zijn.

Tot slot interviewt Jan Hein Mooren in Wieberen Koopmans en HVO de landelijke functionaris van het Humanistisch Verbond over deze succesvolle werksoort. Hij legt deze een aantal vragen voor nav de artikelen die de afgelopen tijd over het HVO in Ont-moeten verschenen zijn.

Redactie.

ZELFHULP EN PRAATGROEPEN

ysk vondeling

In het Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid van November 1977 is een artikel opgenomen over 'zelfhulp'. P.van Harberden en R.Lafaille geven hierin een verslag van een orienterend onderzoek naar dit de laatste jaren opnieuw ontdekte 'fenomeen'. Het lezen van dit artikel en met name dat wat zij schrijven over zelfhulpgroepen zette mij aan het denken over de praatgroepen zoals die momenteel door het Humanistisch Verbond worden georganiseerd. Wat zijn de verschillen en wat de overeenkomsten tussen deze twee vormen van groepswerk? In welk opzicht zijn juist deze verschillen belangrijk en kunnen we iets van deze zelfhulpgroepen leren?
Vóórdat ik op deze vragen verder in zal gaan, eerst iets meer over zelfhulpgroepen en humanistische praatgroepen.

Zelfhulp en zelfhulpgroepen.

Van Harberden en Lafaille onderscheiden binnen het bredere begrip zelfhulp a. de zelfhulpideologie, b. de zelfbehandeling en c. de zelfhulpgroepen. Ieder element kunnen we zien als een op zichzelf staand iets, dat niet samen hoeft te gaan met beide andere elementen.

ad a. Zelfhulp als ideologie verwijst naar het vermogen van de mens, en de wenselijkheid, om zelf vorm te geven aan zijn leven. Een ideologie, lijkt me, die iedere rechtgeaarde humanist aan zal spreken. Deze zelfhulpideologie ging in Nederland aan het eind van de 60-er jaren een rol spelen, als reactie op de steeds verdergaande professionalisering van de hulpverlening.

ad b. Zelfbehandeling komt voor in 2 vormen: zelfmedicatie en zelftherapie. Zelfmedicatie wil zeggen: het jezelf toedienen van medicijnen, en ligt dus meer in de medische sfeer. Zelftherapie ligt meer op het vlak van de geestelijke gezondheidszorg en de daarmee samenhangende psycho-sociale problemen. Met zelftherapie wordt bedoeld: het toepassen van therapeutische methoden op jezelf (denk hierbij aan verschillende boeken hierover in de alphareeks van de NVSH zoals John O. Stevens: 'Bewust-zijn':'Bewust-zijn bevat meer dan honderd experimenten (oefeningen) met gedetailleerde aanwijzingen, zodat de lezer ze zelf kan uitvoeren...').
Een centraal kenmerk van zelfbehandeling is dat het niet binnen een georganiseerd kader plaats vindt, maar dat je het bij wijze van spreken in de boekwinkel kan kopen. Zelftherapie is een strikt individuele aangelegenheid, waarbij men niet afhankelijk is van anderen. Dit laatste heeft het dan ook gemeen met de zelfhulpideologie: het probeert de professionalisering in de hulpverlening terug te dringen. Zelfbehandeling verschilt van zelfhulpgroepen door de strikt individuele benadering.

ad c. De zelfhulpgroep is een specifieke vorm van hulpverlening, nl. die waarbij men tracht om samen met lotgenoten aan gemeenschappelijk probleem aan te pakken. Hulpmiddelen hierbij zijn: het doorpraten van de problemen, persoonlijke bewustwording, onderlinge

steun en bemoediging. Een bekend voorbeeld van een dergelijke vorm van hulpverlening zijn de groepen van de A.A, de Anonieme Alcoholisten. Om eenzelfde vorm zelfhulpgroep gaat het hier. Van Harberden en Lafaille geven een ideaaltype, d.w.z. een model van zo'n groep, waarbij ze het interactieverband, het lidmaatschap van de groep, de aard van de nood en de methode van hulpverlening nader specificeren. Dit ideaaltype ziet er dan als volgt uit:

Interactieverband

1. De hulpverlening vindt plaats in een primaire groep, gekenmerkt door face-to-face relaties.

Lidmaatschap

2. De leden van de groep zijn lotgenoten: zij delen hetzelfde probleem.
3. De groep wordt geleid door leden. De hulpverlening is niet-professioneel. De oprichters van de groep zijn in het algemeen ook geen professionals.

Aard van de nood

4. De nood is overwegend immaterieel en psycho-sociaal van aard. Hoewel talrijke zelfhulpgroepen zich rond een lichamelijke ziekte of handicap formeren, staat deze ziekte of handicap toch nooit op zichzelf, maar is hij bij zelfhulpgroepen steeds met psycho-sociale elementen (eenzaamheid, onbegrip, stigmatisering, enz.) verbonden.
5. Veelal gaat het om zeer specifieke problemen en aldus kan men zelfhulpgroepen als 'single-issue-groups' typeren. (Zo gaat het bijv. bij After Care niet om kankerpatienten, maar om borstkankerpatienten. Andere voorbeelden uit de sektor van de lichamelijke gezondheidszorg zijn: psoriasis-vereniging, diabetes-vereniging Nederland, vereniging van Huntington, vereniging van astmatici, werkgroep reumapatienten, enz.)

Hulpverleningsmethode

6. De leden van de groep verlenen elkaar onderlinge steun, ervaringen en emoties worden onder elkaar uitgewisseld.
7. De leden wisselen onder elkaar informatie uit (het gaat hier om ervarings- en niet om diploma-deskundigheid).
8. De leden zoeken individueel (vandaar het in de literatuur frekwent voorkomen van uitdrukkingen zoals werken aan jezelf, eigen verantwoordelijkheid, persoonlijke verandering, wilskracht, enz) en gezamenlijk naar een oplossing van hun probleem.
9. De leden zijn afwisselend helpers en geholpenen. De leden die hun probleem voor een deel hebben overwonnen, dienen als rolmodel voor de anderen. In dit verband wordt in de literatuur vaak verwezen naar 'The Helper Principle' van Riessman, dat stelt dat degene die helpt, zijn probleem veel eerder onder de knie krijgt, dan degene die geholpen wordt. M.a.w. door het helpen van anderen, helpt men het beste zichzelf. (Journal of Social Work, 1965, 2, 27-32).

Zelfhulpgroepen en zelfhulporganisatie

Zelfhulpgroepen en zelfhulporganisatie worden vaak in één adem genoemd. Soms gaan ze inderdaad samen, maar per se noodzakelijk is dat niet. De zelfhulpgroepen kunnen ingebed zijn in een duidelijk omlijnde organisatie, zoals bijv. de A.A., maar het kan ook zijn, dat de kontekst vanwaaruit geopereerd wordt een belangenbehartigings-

organisatie is,(zoals de Clientenbond voor ex-psychiatrische patienten) of, nog ruimer, een sociale beweging. Een voorbeeld van dit laatste zijn de vrouwenpraat- en therapiegroepen binnen de vrouwenbeweging en de kontaktgroepen voor homofielen binnen het C.O.C.

Humanistische praatgroepen

Zoals ik al even aangaf, zou de genoemde zelfhulpideologie humanisten moeten aanspreken. Het Humanistisch Verbond zou je misschien zelfs met een beetje goede wil een zelfhulporganisatie kunnen noemen.....Maar zijn de praatgroepen die het H.V. organiseert, dan ook zelfhulpgroepen??

Sinds 1975 worden deze praatgroepen (aanvankelijk onder de naam praat- en kontaktgroepen), in verschillende plaatsen in het land georganiseerd. Vanuit de behoefte aan meer duidelijkheid rond het hoe en wat van deze groepen, is in het voorjaar van 1977 een groepje mensen, die nauw bij dit werk betrokken waren, aan het werk gegaan en is er een werkkader voor deze groepen op papier gezet. Ik zal hier in het kort de belangrijkste punten van dit werkkader samenvatten en, om vergelijking met de zelfhulpgroepen te vergemakkelijken, ze in een zelfde model weergeven:

Interactieverband

1. De 'hulpverlening' vindt plaats in een primaire groep, gekenmerkt door face-to-face relaties.

Lidmaatschap

2. Deelname staat open voor iedereen. We richten ons op diegenen die willen praten over problemen die je in het leven tegenkomt. Het is mogelijk om bepaalde thema's centraal te stellen, of dat we ons richten op bepaalde kategorieen mensen, zoals bejaarden, studenten, ex-clienten van de GGZ, enz.
3. De groep wordt geleid door mensen, die hiervoor een opleiding hebben gehad. De begeleiders zijn echter geen professionals en er bestaat dan ook een horizontale relatie tussen deelnemers en begeleiders.

Aard van de nood

4. Er wordt gepraat over persoonlijke ervaringen en persoonlijke problemen.
5. Geprobeerd wordt de persoonlijke problemen te vertalen in levensproblematiek: de levensvragen waar ieder mens vroeg of laat mee gekonfronteerd wordt. Het gaat dus niet om specifieke problemen.

Hulpverleningsmethode

6 en 7. Identiek aan die genoemd onder de zelfhulpgroepen.
8. In de groep wordt mensen de kans geboden 'binnen het kader van een aantal basisafspraken (beperkt aantal keren, relatief onbekenden, werkwijze, positie begeleider, enz) te komen tot het (leren) uitspreken van een levenservaring, zonder dat er direkt verwacht wordt, dat er vervolgens naar 'oplossingen' gezocht gaat worden. Wat veel belangrijker is en waar het ons dan ook om te doen is, is dat mensen zichzelf in anderen kunnen herkennen, door konfrontatie hun eigen mens- en wereldbeeld bewustworden, toetsen en aksepteren resp. herwaarderen. Essentieel bij dit alles is de wil om het gemeenschappelijke (en dus ook het verschillende) in de menselijke ervaringen te zoeken, om met elkaar de ervaringen te ordenen en om de vooropgezette waarden, die iedereen voortdurend hanteert, bewust te worden, te toetsen. De gedachte erachter is, dat mensen, die een bewust zelf-,mens- en

wereldbeeld hebben leren ontwikkelen en hanteren, weerbaarder in het leven staan'.

9. Binnen deze groep wordt niet gewerkt aan het oplossen van problemen, het is geen therapeutische groep. Het is wel een groep, waar veel geleerd kan worden: 'leren praten over thema's, over persoonlijke ervaringen, over persoonlijke problemen, het leren onderkennen van je eigen 'levensthema'. Maar er wordt ook aandacht besteed aan het beter luisteren, aan het beter kijken naar mensen en aan het leren 'kijken' naar jezelf, luisteren naar jezelf, je gevoelens voelen. Bij dit alles is het leren geven en ontvangen van zinvolle feedback (informatie over hoe gedrag overkomt) eveneens van veel belang'.

Overeenkomsten en verschillen

Het lijkt me dat de overeenkomsten verder geen toelichting behoeven. Maar waarin verschillen de zelfhulpgroepen en de praatgroepen van het H.V? Het belangrijkste lijkt mij het verschil in doelstelling en de verschillen rond het lidmaatschap van deze groepen. W.b. het eerste: zelfhulpgroepen hebben de intentie problemen op te lossen, de leden 'werken' aan hun probleem, de H.V.-groepen hebben deze intentie niet! W.b. de begeleiding: ook in de humanistische praatgroepen zijn de begeleiders leden van de groep. Ze hebben wel een speciale taak binne die groep, maar die zal naarmate de groep vordert en het 'goed' loopt, steeds meer op de achtergrond raken. Maar een belangrijk verschil is wel, dat de begeleiders van de zelfhulpgroepen de te behandelen problematiek zelf aan den lijve hebben ervaren, doorwerkt en verwerkt. In de humanistische praatgroepn kan er van alles aan de orde komen, dus ook problemen, die de begeleiders niet vanuit eigen ervaring kennen en waarmee ze misschien nog nooit eerder in hun leven mee zijn gekonfronteerd. Dit gegeven stelt andere en hogere eisen aan de begeleiders, omdat het gevaar van projectie, dwz het toeschrijven van je eigen problemen aan anderen, zonder dat je dit onderkent, hiermee toeneemt.

Helper therapy principe

In hun artikel verwezen van Harberden en Lafaille naar het 'helper therapy'-principe van Riessman, zoals we gezien hebben. In dit verband wil ik er nog iets meer over zeggen. Riessman vond, dat het in de praktijk vaak voorkomt, dat degene die hulp verleent, er meer baat bij heeft dan diegene, die hulp ontvangt. Verschillende onderzoeken hebben dit bevestigd. Welke mechanismen spelen hierbij een rol? Iemands zelfbeeld wordt opgevrijzeld, doordat hij iets zinvols doet; wil je anderen ergens van overtuigen, moet je er eerst zelf terdege van overtuigd zijn; door de rol van begeleider stijgt je status. Je kunt als begeleider ook steun ondervinden van de impliciete aanname, die aan het leiderschap ten grondslag ligt, nl:'ik moet wel goed zijn dat ik anderen kan helpen'.

Dit 'helper therapie-principe speelt een rol in zowel professionele als in'amateuristische' hulpverleningsrelaties. In beide gevallen niet altijd erg bewust. Het aardige van die zelfhulpgroepen is nu dat ze dit principe juist expliciet als hulpverleningsmethode hanteren. De kans dat de begeldeider zijn/haar problemen op iemand projecteert is daarmee natuurlijk niet verdwenen, maar wel gemakkelijker te controleren. Riessman zou het gevaar van projectie in de humanistische praatgroepen veel groter noemen, omdat de mogelijkheid aanwezig is, dat er problemen naar voren komen, die de begeleider niet uit eigen ervaring kent. Ook de aard van de problemen

(wat vager, wijder) kan eerder tot projectie leiden.

Hoe kunnen we dit gevaar tot een minimum beperken? Ik denk dat je als begeleider er steeds attent op moet blijven, dat je niet problemen gaat zitten 'oplossen': het is vaak zo verleidelijk en wat streelt je ziel nou nog meer? Ook wanneer deelnemers met oplossingen komen aandragen, zul je steeds moeten nagaan of de betreffende persoon iets aan de gemaakte opmerkingen heeft, of hij of zij niet onder al die goede raad wordt bedolven.

Hoe kunnen we nu in onze praatgroepen gebruik maken van de positieve uitwerkingen van het 'helper therapy'-principe? Ik denk dat de methoden van de zelfhulp op onze groepen in stricte zin beperkt toepasbaar is. Nl. niet op de begeleiding, omdat de aard van de groep en de te behandelen problematiek dit niet toelaat, maar wel op de deelnemers onderling.

Wanneer een deelnemer met een bepaald probleem naar voren komt, zal je als begeleider steeds moeten nagaan, of een dergelijke problematiek ook binnen de groep speelt; wat deze betekent voor diegene die met het probleem is gekomen én voor de andere deelnemers. De deelnemers die dan het probleem uit eigen ervaring herkennen, kunnen dan samen verder op het probleem ingaan en elkaar steunen en bemoedigen.

In bredere zin is het zelfhulpprincipe echter wel op de praatgroepen van het H.V. toe te passen, nl. wanneer het gaat om de diepere, algemeen menselijke, dimensie van de aangedragen problemen naar voren te halen. Daarin is de begeleider 'ook maar mens' en kan door zijn eigen getuigenis zeker bijdragen tot fundamentele herkenning van de 'menselijke conditie' bij anderen.

HIERBOREN

ineke mattern

Het onderstaande is opgeschreven na een weekend 'empathie' op het Humanistisch Opleidings Instituut, volgend op een serie van twee ontmoetingsgroepen in Den Haag. Het geeft mijn stemming weer van de dagen na dit weekend en kijkt terug op een periode van 3-4 jaar moeizame groei. Het geeft gebeurtenissen en gedachten aan uit verschillende ontmoetingsgroepen, die ik in die tijd gevolgd heb, en ook dingen hierbuiten die voor mij erg belangrijk waren.

Klachten zijn geen klachten meer
Verwijten verdwijnen, als sneeuw voor de zon
Gesmolten, opgelost.....
Zie, de dag gaat stralende open
Een nieuwe morgen breekt aan!

.....

Kwetsbaar was ik, en eisend,
En ik wist het niet.
Muren hoog opgetrokken,
Grote grachten rondom.
Ik waande me veilig
Hoog en droog,
En onbereikbaar
Op m'n plateau.
'Plateaubewoner!'

Maar er ging iets knagen
Een ver verlangen....
Dit was toch niet alles,
Het Leven?

'Spiegeltje, spiegeltje aan de wand,
Wat toon je mij?
M'n mond wil zoenen,
Maar wie?'

De zon brak even door
Bleef toen weer weg,
Maar toch:
Leven als God in Frankrijk!
Blote bast in de zon,
Wind om je huid,
Vrijheid!

Met je blote handen de klei centreren
Eerst goed kneden!
Centreren is moeilijk
Maar je kunt het leren
Door veel oefenen.
Eerst in het klein,
Dan steeds groter....
Tot aan de uiterste grenzen van je kunnen!

Soms moet je tol betalen
Voor je verder kunt,
Maar alle barrières zijn te nemen
Als je maar echt wilt!

'Dus dat is jouw manier van contact maken,
Hol toch niet steeds weer weg!'
Blijf zitten waar je zit,
Helemaal vast
Muurvast
Geen kant meer uit.
Verdriet.....

Maar tranen maken los
Stromen van water
Schoon, levend water,
Helder als kristal!
Spuitende fonteinen
Vanuit de bron:
Je eigen ego....

'Stil maar, wacht maar, alles wordt nieuw!'
Ik zit stil, en wacht
Hoe de dingen in me komen en gaan,
Eb en vloed,
De zee maakt zich geen zorgen....

Ik krijg een ander gezicht,
'Mooi', zeggen ze.
Ik kijk in de spiegel
En lach tegen mezelf.
Ik ben blij,
Ik vind mezelf mooi geworden
En loop rond bij de mensen
Om ze het te laten zien.

Maar dan wordt ik moe
En ga lekker slapen,
Trek me weer terug
Voor een poosje maar....
Om nieuw energie op te doen
En de sprong te wagen,
Vechten of stoeien....of vrijen?
'The answers are blowing in the wind!'.

Maar ze beginnen te dagen.....
Een klein rukje nog...
En langzaam dringt het besef door:
'Sta stil bij wat er is,
Stoppen met ratelen!
Uit welk boek praat je nu weer?'

En plotseling:

Het besef dringt door
Van wat verdrongen was;
Alles accepteren van jezelf,
Ook van anderen,
En dan weten
Alles was goed.
Alles wat je deed
Tot in het verre verleden,
Heeft bijgedragen tot het nu,
Tot een zinvol heden.
'Zoals het gaan zal is het goed'.

De beerput hoort er ook bij,
Boerend en dampend,
Naast de waterput,
Vol koel, helder water!

Nu zit ik lekker,
'Gras onder mijn voeten',
Tussen de bloemetjes,
Tijd om uit te rusten.

Straks gaan we weer verder,
Wie gaat er mee?
Fijn buiten spelen
Blote benen in de zon,
Wind, wapperend door je haren!
Deuren en ramen wijd open!

Paradise regained!
'Take my hand,
I'm a stranger in paradise!'

Een nieuwe morgen is aangebroken,
De wereld gaat stralende open!

Met dank aan Albert N., Elly, Theo, Denijs, Pietertje, Jan Hein, Egbert en Albert v.d.K., die me allemaal een beetje beter leerden lopen op m'n eigen benen!

WERKGROEP EENZAAMHEID

marjan de bruin

Sinds September van vorig jaar komt in Rotterdam een groep van ongeveer 20 mensen bij elkaar die zichzelf eenzaam voelen en daar wat aan willen doen. Het zijn mensen van allerlei slag: nooit getrouwd geweest en gescheiden gebleven; alleenstaand na de dood van een partner; getrouwd en zich eenzaan voelend.... Maandelijks komen ze met z'n allen bij elkaar: de werkgroep eenzaamheid. Tussentijds zijn er bijeenkomsten van de verschillende kleine groepjes waarin het gezelschap zich heeft opgesplitst. Een aantal mensen dat bekijkt hoe gespreksgroepen over eenzaamheid kunnen worden opgezet, een groepje dat probeert een soort 'gesprekken-bank' op te richten - voor mensen die de voorkeur geven aan twee-gesprekken - en een groep 'samen uit' die practisch te werk gaat en dagjes gezelligheid organiseert.
Accomodatie en ondersteuning krijgt de werkgroep van de opbouwwerker (Jack Tsang, red.) in dienst van het Humanistisch Centrum in Rotterdam. Marjan de Bruin sprak met enkele leden van de werkgroep, en met de betrokken opbouwwerker.

We zitten in een bovenkamer van het Humanistisch Centrum. Aan de raamkoant van de ruimte is het regelmatig langsdenderen van de Rotterdamse metro te horen, aan de andere kant komt uit de kantoorgangen het ritme van een stencilmachine.
Vier leden van de werkgroep eenzaamheid, de opbouwwerker van het centrum en ikzelf zitten in vergaderopstelling rond de vierkante tafel. De werker en ik ieder alleen aan een zijde, de anderen twee aan twee tegenover ons. Geen namen noemen en geen foto's maken is de afspraak op verzoek van de werkgroep. Er mag dan wel rustig over eenzaamheid gesproken worden maar om nou met naam en toenaam als eenzaam naar buiten gebracht te worden....daartegen hebben de meesten bezwaar.

Niet gewend om veel te praten, wachten de werkgroepleden op een opening van het gesprek; ook de opbouwwerker zwijgt. Vera (56), twee keer getrouwd geweest, twee keer weduwe geworden, nu alleen, moeder van een zoon die alweer het huis uit is; Marion, in de dertig, anderhalf jaar geleden gescheiden na zeven jaar huwelijk, moeder van drie kleine kinderen; Rob, alleenstaand, zonder werk en zonder inkomsten, waarover hij verder niets wil uitleggen, achterover leunend, bijna te ver om in het gesprek te zitten; en Joke, tegen de veertig, getrouwd en door ziekte altijd afgeschermd geweest van andere mensen, onder de vleugels van haar echtgenoot.

Vera: Ik kwam hier in wanhoop binnenstappen, op de vlucht voor mijn verjaardag. Een tijdje geleden was ik opgenomen geweest. Opnieuw thuisgekomen moest ik wat onder handen krijgen. Dat lukte niet. Ik zat maar zo'n beetje op de bank en wachtte tot het vijf uur was. Kontakten in de buurt heb ik niet. Ik woon nu vier jaar in dit huis - een mooie eensgezinswoning in een rijtje van acht - maar geen mens zegt je goeiemorgen of goeieavond. Niemand zal bijvoorbeeld

de stomerij eens aannemen; ze houden de deur potdicht. De mensen die dan nog wel eens goeiedag zwaaien kijken liever de andere kant op als ze merken dat er ècht iets met je is, wanneer je ziek bent of je beroerd voelt. Ze zijn bang dat ze moeten vragen hoe het met je gaat en dat gesrpek willen ze ontlopen. Je kunt rustig acht weken ziek zijn zonder dat iemand dat merkt. Een half jaar geleden dacht ik: zo gaat het niet meer; en móet iets veranderen. Mijn huisarts belde toen het centrum op en diezelfde dag nog kon ik er praten. Van lieverlee ben ik in de werkgroep eenzaamheid gerold, die net werd voorbereid.

Marion: Ik ben hier via mijn moeder gekomen. Die wist dat er zoiets als dit centrum bestond, met allerlei gespreksgroepen. Vlak na mijn scheiding had ik practisch geen contacten. Ik leg zelf niet zo makkelijk contact - dat is mijn aard niet. De mensen die ik nog vanuit mijn huwelijk kende lagen me niet. Ik had bij hen altijd het gevoel dat ik niet mezelf kon zijn, dat ze andere dingen dan ik belangrijk vonden, dat ze me niet begrepen. Die ontevredenheid met mijn leven straalde natuurlijk wel van mijn gezicht af, dat maakt het ook niet makkelijk met anderen in contact te komen. Toen mijn ex-echtgenoot het huis uit ging waren alle buren over mij ingelicht, zeg maar, tegen mij opgezet, Ik merkte hoe ze me gingen mijden en hoe ze hun kinderen van de mijne afhielden. Vanaf toen vertrouwde ik ze niet meer - als ze me zo snel lieten zakken.... Er werd ook flink geroddeld en alles wat ze van me wisten werd tegen me gebruikt. Toen dacht ik, ik moet de knoop maar eens doorhakken, en ben op dit centrum gaan praten. Dat viel ongeveer gelijk met de eerste praatavonden die er over eenzaamheid gehouden zouden worden - nog voor de zomervacantie. Uit die avonden is de latere werkgroep gerold. Ik heb toen door de zure appel heengebeten en ben hier naar toe gekomen.

Rob: Ik las in het mededelingenblad van het Humanistisch= Centrum dat er na de zomervacantie een vervolg zou zijn van drie praatavonden die er in mei en juni waren geweest over eenzaamheid. Voor eenzame mensen, stond er bij. Ik voel me eenzaam, dus ging ik erheen. Ik heb weinig contacten, trek me erg van mensen terug. Het is me te vaak overkomen dat er met grote olifantenpoten over mijn gevoel werd heengewalst. Ik vertrouw mezelf aan bijna niemand toe; ik heb me dichtgeduwd van binnen om niet de grond in getrapt te kunnen worden. Ik ben alleen; als ik dood zou gaan zou ik een half jaar liggen rotten voordat iemand het merkt. Er is in deze stad geen hond die naar je kijkt....

Vera: Dat gevoel ken ik. Dat was voor mij anders in mijn oude buurt, waar ik vij tig jaar gewoond heb. Als ik het daar niet meer zag zitten dan was er binnen een uur een telefoontje van de buren. Dat hadden ze in de gaten. Ik lag dan op de grond - als ik het niet meer zie zitten ga ik altijd op de grond liggen - en dat werd opgemerkt. Waar ik nu woon kun je maanden liggen zonder dat iemand het ziet.

Joke: Voor mij ligt het verschillend. Ik ben getrouwd en heb een kind. Ik had een soort uitslag waardoor ik niets meer durfde, geen winkel meer in. de straat niet meer op, geen nieuwe mensen tegenkomen..... Om me heen had ik wat vaste contacten, die alles voor me deden. Heel aardig, maar je raakte wel steeds meer van de mensen af. Ik praatte ook niet echt meer, ik knikte alleen maar wat mee in de gesprekken om me heen. Iemand wees me op het centrum en op de werkgroep eenzaamheid. Ik zag er vreselijk tegenop maar ben toch maar gegaan. Als ik alleen maar wat leerde praten....

Marion: Ja, ik zag ook wel erg op tegen dat de eerste keer gaan. Opeens al die vreemde gezichten, een of twee ken je door eerder op het centrum wel eens gepraat te hebben. Toch valt zo'n angst op de avond zelf snel weg. Iedereen praat makkelijk over zichzelf. Wanneer je anderen over eenzaamheid hoort praten, vind je het voor jezelf weer wat meevallen. Dat is heel gek, maar wel iets om je aan vast te klampen.

Joke: Dat had ik ook. Toen ik anderen hoorde, dacht ik, goh, ik heb het eigenlijk zo slecht nog niet. Ik zag dat een heleboel mensen alleen waren. Bovendien ging je gelijk aan de slag, daardoor vergat je je bangigheid.

Het zien van een paar bekende gezichten en het onmiddellijk zelf met een programma bezig gaan hebben de meeste werkgroepleden wel prettig gevonden. De rol van de opbouwwerker in het geheel is miniem. De deelnemers knappen eigenlijk alles zelf op. Deze manier van werken was voor sommigen onverwacht, maar wordt achteraf door de meesten plezierig gevonden.

Rob: Je komt hierheen met de verwachting dat je iets voorgelegd zal worden, dat er een plan of een idee zal zijn. Dat gebeurt dan niet. Ik kreeg te horen: we zijn hier niet om onze problemen op tafel te gooien en daar dan eens lekker bij te gaan zitten janken. Er zullen wel meer eenzame mensen zijn, laten we voor onszelf en voor hen iets gaan dóen. Jullie moeten dan zelf verzinnen wát dat kan zijn. Ik had dat nog nooit zo meegemaakt. We regelen alles zelf, dat maakt het juist zo leuk. Je bent actief bezig, met echte mensen. Als je zelf niets doet, ligt de zaak op zijn gat. Ik zit in de subgroep 'twee-gesprekken'. We bedenken hoe je mensen met elkaar in contact kan brengen die er niet voor voelen om in groepen te zitten maar die welom persoonlijke gesprekken geven.

Marion: Voor mij is het fijne van hier, dat de mensen echt willen horen wat je vertelt. Niemand misbruikt dat. Je wordt aanvaard zoals je bent, kláár.

Joke: Ja, dat heb ik ook gemerkt. Omdat er echt naar je geluisterd wordt, durfde ik ook sneller wat te zeggen.

Rob: Ik vind het plezierig dat het voor je gevoel niet bij die ene avond blijft. De rest van de week zit dat idee in je hoofd. Het is niet: deur achter je dicht en vergeten is alles. Net een goed televisiestuk. Als je de TV uitzet ben je dat stuk ook niet kwijt.

De subgroepen zijn hard aan de gang. De groep 'samen uit' heeft een dagje Amsterdam georganiseerd. De subgroep 'twee-gesprekken' heeft een opgave-formulier gemaakt waardoor mensen zich kunnen intekenen bij de gesprekken-bank. Het is de bedoeling om via een centraal punt mensen met elkaar in contact te brengen die 'eens willen praten', doet er niet toe waarover. De subgroep 'gespreksgroepen' wil een praatgroep oprichten waar mensen met hun directe, persoonlijke ervaringen terecht kunnen en een meer studieachtige groep.

Vera: Het rottige is alleen dat je weer naar huis moet. Dan heb ik hier een fijne avond gehad, zit ik in de metro en dan zie ik al die mensen tegenover me. Terwijl het bij mij van binnen borrelt, maar ik kan er niks van kwijt. Dan voel je je toch weer rot alleen met jezelf.

(Inlichtingen: Humanistisch Centrum Provenierssingel 48, Rotterdam, tel. 010 - 650916)

ALLEENSTAAN IN HOLLAND

Maandag 19 December is in Utrecht de studiedag Alleenstaanden gehouden. De dag is georganiseerd door de Interdepartementale Werkgroep Alleenstaanden (IWA) en zit met bijna 250 deelnemers tjokvol. Ruim 100 belangstellenden moesten worden afgewezen.

In amper 10 jaar is het aantal alleenstaanden in Nederland toegenomen van 373.000 naar 681.000 personen. Dit laatste getal komt uit de volkstelling van '71 waaruit ook duidelijk werd dat alleenstaanden 17% van het totale aantal huishoudens vormden. Tellen we daar nog eens alle alleenstaanden in tehuizen en instellingen bij op dan is één op iedere 15 nederlanders alleenstaand - voert op zichzelf wonend een eigen huishouding.

Voor een deel is deze groei te verklaren uit de immigratie van buitenlandse werknemers. Maar voor het grootste deel heeft de groei met andere factoren te maken.

Bijvoorbeeld, de ruim 5 jaar hogere levensverwachting van vrouwen, vergeleken bij die van mannen. Mannen gaan gemiddeld eerder dood, waardoor het aantal weduwen toeneemt. In de groep alleenstaande vrouwen - die ongeveer 63% van het totale aantal alleenstaanden uitmaken - is meer dan de helft weduwe; bijna 20% van de alleenstaande mannen is weduwnaar.

Daarnaast daalt het geboortecijfer en neemt ook het aantal grote gezinnen af. De voorkeur voor 3 kinderen heeft in 1973 plaats gemaakt voor 2 kinderen per gezin. De gezinnen zijn sneller dan vroeger 'los' van de kinderen en de kans op alleenstaan wordt groter.

Het aantal echtscheidingen stijgt: van 10.000 in 1970 naar 20.000 in 1975. Uit de cijfers van '71 blijken 51.000 alleenstaanden gescheiden te zijn van echt, of tafel en bed. Huwelijken worden minder gesloten dan voorheen.

Van de alleenstaande mannen is meer dan de helft ongehuwd, bij de vrouwen bijna 39%. Ruim 77% van de alleenstaande vrouwen is ouder dan 45 jaar, bij de mannen is dat 41%.

De verwachte demografische ontwikkelingen duiden op een verdere toename van alleenstaanden. De schattingen voor 1980 zijn dat tegen die tijd het gezin (2 ouders met kinderen) nog maar 35% van et totale aantal huishoudens zal uitmaken. Dit valt onder meer te lezen in de voorpublicatie van de Vakgroep Sociologie van de Landbouw Hogeschool Wageningen, october 1977.

marjan de bruin

het papier is wit
dan is er een kleine lijn
het is beslist

(J.C. van Schagen in
'Ik ga maar en ben',
van Oorschot, 1972.)

ingezonden

tiny zaal

Mede met Jan Michels (Ont-moeten oct/dec), zij het misschien wat anders gericht, erger ik me soms aan het wat zelfgenoegzame van Humanistisch geschrijf, het wat theoretisch-uiteenzetterige, waarmee 'weters' het leven te lijf gaan en daarmee, paradoxaal genoeg, het gewone leven niet schijnen te raken. Je blijft dan gewoon met een soort onbehaaglijk gevoel zitten dat die ander het wel goed, eigenlijk tè goed heeft gezegd. Het klopt allemaal te precies. In de doodgewone gang van het dagelijks leven lijken het bolwerkjes van gelijk en, fietsend naar m'n werk, mijmer ik wat over de inhoud en met een zucht laat ik ze achter als ik naar binnen ga, ik leg ze vast als hondjes die niet naar binnen mogen en pik ze weer op als ik naar buiten kom.

Ik realiseer me wat mismoedig dat het terrein waar ik deze puntgave werkjes zou moeten realiseren, welhaast vijandig lijkt te staan tegenover deze waarheden, inzichten, of hoe je ze ook maar noemen wilt. Wat is er aan de hand? Waarom blijft dat wat me boeit als ik het rustig overlees in mijn kamer toch zo bloedeloos zodra ik als raadsvrouw mijn verpleeghuis binnenstap?

Ik heb er veel over nagedacht en denk dat het weliswaar verleidelijk, maar niet erg effectvol is om te proberen zonder meer filosofische of psychologische inzichten, stuk voor stuk boordevol waarde, aan te dragen, zonder ze a.h.w. eerst te doordrenken van de levende werkelijkheid waarin je leeft.

We hebben in verpleeghuizen te maken met een oneindig gevarieerd complex van nog te realiseren en gerealiseerde strevingen vanuit de gezondheidszorg, die opduiken, botsen, weer uiteendrijven en maar zelden zich verbinden tot een vruchtbaar samenhangend geheel. Het is een wereld van maar kort beklijven en snel te gronde gaan van initiatieven en bemoeienissen die niet op het directe lichamelijke vlak liggen. Ik heb bijv. geleerd uiterst voorzichtig om te springen met het poneren van jargon uit vakliteratuur, daar abstracties snel verdacht zijn.

In deze aparte wereld, waarin zinsbeleving zeer aardse klemtonen heeft, leerde ik, dat vanuit de confrontatie ermee, een heel ander gezichhtsveld zich opende, een rauwer soort problematiek, maar daarom niet minder schrijnend. Een voorbeeld moge dit verduidelijken:

Een van de grootste problemen bij opname vormen de mensen, die zg. dementieverschijnselen vertonen en dan als zodanig geplaatst worden. Het komt voor, dat later het gedesoriënteerde en 'gestoorde' gedrag verdwijnt en men, zoekende naar de oorzaak hiervan, erachter komt dat zo iemand bijv. pas een zwaar verlies geleden heeft geleden, totaal vereenzaamd is.; of 'n periode van zwaar ziek-zijn achter de rug heeft, waaruit dan het tijdelijk depressieve of gedesorienteerde gedrag verklaard kan worden. Zo'n man of vrouw moet dan na de opname wel in staat zijn z'n inzinking teboven te komen, om voor terugplaatsing in aanmerking te komen, want duurt die langer, dan kan ten gevolge van zg. hospitalisatie de bewoner gaan beantwoorden aan de reden waarom hij/zij werd opgenomen (dementie): z'n inzinking gaat ongemerkt over in de gevolgen van deze hospitalisatie. (Verschijnselen, die moeilijk te onderscheiden zijn van die, die met dementie samenhangen. Deze kunnen tengevolge van opname in een instelling ontstaan, die de belangrijkste handelingen gaat overnemen die samenhangen met het gevoel van identiteit: bijv. eigen vrienden, kleding, voed-

sel kiezen, eigen geld beheren, privacy, enz, waardoor apathie, angst en desorientatie kunnen ontstaan).

Door omstandigheidsfactoren wordt dus in zulke gevallen de oorzaak van geestelijke ontreddering niet meer zichtbaar, althans, wanneer zo'n bewoner niet vooraf klinisch onderzocht wordt, en dat is meestal niet zo!(Lit. Welten rapport, e.d.).

Ook op de dagzalen van alleen lichamelijk gehandicapte mensen, veroorzaakt deze manier van leven, waarin vroegere waarden hun betekenis volledig verloren hebben, een leefklimaat waarin laaiende ruzies vol jalouzie en haat aan de orde van de dag zijn. Destructieve gevoelens kunnen niet op natuurlijke wijze afvloeien in sociaal-aangepaste manieren, zoals: sport, werk, hobbies, lichaamsbeweging, ijverig schoonmmaken, discussies, enz. Richt je je nu, in het algemeen, in het huis uitsluitend op het individuele kontakt en ben je overwegend gericht op innerlijke processen, dan moet je je wel bewust afsluiten voor invloeden van de omgeving, die mede verantwoordelijk zijn voor de psychische staat, waarin je een bewoner aantreft.

Je kunt dan natuurlijk best kiezen. Zoals we zeggen in de geestelijke verzorging: 'In de beleving van mensen gaan staan en krachten proberen te activeren om met deze werkelijkheid on te gaan, of je bezig te houden met de diepere (of hogere) lagen, daar waar iemand zijn lot verwerkt en beleeft als inherent aan het menselijk bestaan', omdat je dat primair ziet als je taak. Het zijn dan ook deze accenten die je vaak aantreft in de in het begin genoemde stukjes. Vraag die levensgroot rijst is, of je het effect van deze benadering dan niet enorm overschat in je verwachting, gezien de geringe frekwentie van dit soort begeleiding en de geweldige zuigkracht van andere, vaak tegengestelde, beïnvloedingen.

Pas wanneer je je m.i. wijd openstelt voor het gegeven van een niet-aflatende wisselwerking en verstrengeling van uiterlijk en innerlijke factoren kun je misschien iets gewaarworden van de ingewikkeldheid van menselijk leven in het algemeen en van het leven in instellingen waar mensen vaak gedwongen verblijven in het bijzonder.

Dan wil het woord 'hulpverlening' je wel eens in de keel blijven steken, maar mij lijkt een opstelling vanuit dit besef een juiste basis vanwaaruit je een inzet kunt proberen tegeven.

naschrift

Theorie is uit de praktijk geabstraheerd inzicht en moet, wil ze in het dagelijks leven bruikbaar zijn eerst weer 'terugvertaald' worden.Waarom deze omweg? Omdat er vele 'levende werkelijkheden' zijn, die als zodanig niet zo maar te vergelijken zijn. Theorie is als passe-partout van inzicht per definitie altijd wat bloedelozer dan levende werkelijkheid, maar is, aan de andere kant, bij goed gebruik, algemener toepasbaar. De theoretische artikelen in Ont-moeten hebben dan ook een andere functie dan de praktijkartikelen. Een ander punt is, en daar ben ik het met Tini eens, zouden er best meer en verschillender praktijkartikelen los mogen komen. Onze kolommen staan open!!

A.N.

WIEBEREN KOOPMANS EN HVO

interview door jan hein mooren

Wieberen Koopmans is landelijk functionaris van het Humanistisch Verbond en houdt zich bezig met het Humanistisch Vormings Onderwijs (HVO): organisatie, opleiding, begeleiding, ontwikkeling van inhoudelijk beleid. Behoudens de (vele) keren, dat hij ivm zijn werk door het land reist zit hij op het Erasmushuis te Utrecht. Daar vindt het volgende gesprek plaats, een gesprek dat zich inhoudelijk toegespitst heeft op HVO op de basisscholen.

Jan Hein: Kun je, om te beginnen, kort samengevat jouw visie op het HVO geven? Wieberen: Essentieel voor het HVO is dat we vanuit de ervaringswereld van het kind beginnen. Dat noemen we de persoonsgerichte aanpak. Je zou de doelstelling als volgt kunnen omschrijven: 'In het HVO kunnen kinderen samen ontdekken wat zij én andere mensen voelen, willen, doen in allerlei situaties'.

Uitgangspunt is dus die eigen belevingswereld. Het kind neemt wat het thuis en op straat beleefd heeft mee, al die jaren al. Dat bepaalt voor een deel het antwoord dat een kind geeft, de reacties van het kind op situaties. Het woord 'bepaalt' wil hier niet zeggen dat het áf is en dat het kind niet meer kan groeien, maar die ervaringen hebben hem beinvloed, zijn orientatiepatroon zit voor een deel in die ervaringen.

Spel en gesprek zijn de 2 komponenten van het HVO en deze zijn van fundamenteel belang: door en in het spel kan het kind in z'n eigen belevingswereld gaan zitten en van daaruit antwoorden geven. In de uitwerking kun je drie elementen onderscheiden: a) het kind zelf: wat doe, denk, voel, wil ik eigenlijk. Daar zit vaak een element van verbazing in, en dat zijn uitstekende aangrijpingspunten voor een gesprek. b) hoe beleef ik wat ik voel etc. met anderen. Daarin speelt mee het botsen van meningen. c) hoe beleef ik dat met m'n omgeving en de wereld. Het gaat dan om de omgeving van het kind die niet direkt in de klasse-situatie tastbaar aanwezig is. Hier vind dus indirekt een konfrontatie met de buitenwereld plaats. Dat gebeurt niet altijd indirekt. In Apeldoorn b.v. hebben kinderen ouden van dagen op hun kamers in een bejaardentehuis geïnterviewd. Dat is heel boeiend geweest. Veel vooroordelen tegenover bejaarden zijn daardoor verdwenen.

De term 'persoonsgericht' wordt door ons gebruikt als onderscheiding binnen de schoolsituaties. Veel van het onderwijs is zaakgericht, gericht op de stof die geleerd moet worden. In het HVO gaat het om de vraag hoe het kind de wereld beleeft. B.v. de vraagstukken rond oorlog en vrede spelen ook op het nivo van ruzie onderling, met je kameraadjes. Op dat nivo kun je dan beginnen.

Je kunt de vraag stellen waarom dit alles nu humanistisch is, waarom we dat zo noemen. Ik denk dat het centraal stellen van het kind met al zijn eigen vermogens een doelstelling is die nauw aansluit bij de doelstelling van het H.V. In het gewone onderwijs wordt het kind ook wel centraal gesteld, maar als je goed kijkt gaat het eigenlijk om het leervermogen van het kind, met alle facetten daarvan, zoals concentratievermogen, snelheid, ordeningsvermogen, etc. ER is dus sprake van een toespitsing. In het HVO gaat het om meerdere vermogens, misschien nog wel het meest om, wat in het humanisme genoemd wordt het onderscheidend vermogen dat mensen klaarblijkelijk hebben: mensen kunnen zelfstandig voelen, zien, bedenken wat goed en wat kwaad is, wat mooi en lelijk is en wat waar en onwaar is.

In discussies met oudercommissies zie je dit onderscheidend vermogen, deze zelfstandigheid dikwijls punt van discussie worden. In het godsdienstonderwijs wordt dit punt eigenlijk ontkend, ondanks dat ook daar het kind wel centraal gesteld wordt.

In het HVO zit een confrontatie met het humanistisch denken (dat kan niet anders en dat is ook heel legitiem), en dus met oriëntatiemogelijkheden die in die benadering besloten liggen. Je komt dan terecht bij het mens- en wereldbeeld, bij de ideeën als natuurlijkheid, gelijkwaardigheid, verbondenheid, keuzevrijheid en redelijkheid.

J.H.: Tussen de doelstelling iets duidelijk te willen maken van het humanisme, en de doelstelling die wordt aangeduid met de term persoonsgerichte aanpak, kan een zekere spanning zitten. Hoe ga le daar in de les mee om?

W.: In het HVO zit dus door aanbieding van bovengenoemde ideeëneen konfrontatie met het humanisme. Een probleem is hoe je dat dan expliciet moet maken. Meestal komt daarover een vraag vanuit de kinderen zelf: 'Juf, hoe zit dat nou met dat humanistische', of humoristische, of hoe ze het ook noemen. Ik vind dat je er dan pas op in moet gaan. Sommigen gaan er in de kennismakingslessen al op in. Ook dan komt het later weer terug vanuit de kinderen.

Aan de hand van hele konkrete voorbeelden uit de eigen belevingswereld van de kinderen, zoals die tijdens de lessen naar voren komt, kun je duidelijk maken wat dat humanisme inhoudt. Heel af en toe kom je zelfs toe aan een stukje theorie. Het gaat er dus niet om dat er lessen humanistiek gegeven worden, maar om humanistisch vormingsonderwijs, dus met de nadruk op de beleving en op de eigen antwoorden van het kind.

Het verschil met het godsdienstonderwijs is o.a. dat dit, hoe vrij ook gebracht, in wezen een dogmatiek geeft. Het humanisme daarentegen geeft een in principe open, dynamische mensbeschouwing, gekenmerkt door dat 'nog-niet-affe'. Zo gauw het humanistisch denken de pretentie heeft om àf te zijn, kun je het voor mij in het water gooien.

J.H.: Hoe kun je bewerkstelligen dat datgene wat de kinderen in het HVO meekrijgen voor ze gaat leven, zonder dat het een dogmatiek wordt, een leerstelligheid?

W.: Dat is al lang en nog steeds een discussie binnen de groep van HVO-begeleidsters. Het gaat dan om de volgende vragen: kom je met je eigen mening? Zo ja, wanneer? En: hoe breng je die mening?

Het grootste probleem voor de HVO-sters is, naar mijn mening, dat voor een goed verloop van de HVO-uren een horizontale verhouding met de kinderen nodig is. De mening van de onderwijzer is meestal wet voor de kinderen. Het HVO isdaar wars van. We komen dan terecht bij de intentie dat het kind inderdaat het recht heeft eigen beslissingen te nemen, eigen keuzes te maken. En achter deze intentie zit dan weer de veronderstelling dat, àls ze daartoe in staat zijn, en als ze dus zelf verantwoordelijkheid dragen, de eigen identiteit van het kind sterker en zuiverder wordt.

Precies aangeven van het tijdstip van de konfrontatie met het humanisme is eigenlijk niet goed mogelijk. Hiervoor kwam al aan bod dat de kinderen er zelf mee komen. Ook over de wijze waarop die konfrontatie plaatsvindt valt moeilijk iets algemeens te zeggen. Hier komt een ander belangrijk uitgangspunt van het HVO naar voren: binnen onze doelstelling is de eigen persoonlijke invulling van de vormingsleidster noodzakelijk. Een belangrijke vraag is de mate waarin je dwingend op het kind over komt. Ook is belang-

rijk de school waar je les geeft. Op scholen met een streng klassikaal systeem is het veel moeilijker werken: de eigen identiteit is iets wat dan voor het kind minder leeft.

J.H.: Je hebt vóór het gesprek gezegd dat je iets wilde zeggen over het emancipatorisch karakter van het HVO. Kun je in verband met het voorgaande daar nu iets over zeggen?

W.: Wat ik onder emancipatorisch karakter versta is, dat er binnen een bepaalde situatie een ander bewustzijn ontstaat, het besef dat dingen anders zijn dan gedacht werd. We kunnen de emancipatorische werking van het HVO opsplitsen in een aantal gebieden: wetgeving, godsdienstonderwijs, het H.V. zelf, de school (2 niveau's), de vormingsleidster zelf en natuurlijk het kind. Wat de laatste betreft, het kind, de emancipatorische functie daarvoor zit verwoord in de doelstelling van het HVO.

Het HVO gaat om geestelijke vorming. Voor veel mensen zijn geestelijke vorming en godsdienstige vorming synoniemen. Dat is dan ook zo vastgelegd in de wet: de openbare school mag niet kiezen voor de geestelijke (=godsdienstige) vorming, ze mag geen voorkeur hebben. Dat is in de schoolstrijd bedongen. De kerken hebben het recht verworven om expliciet te maken wat zij onder geestelijke vorming verstaan. Nu zie je bij gemeentebesturen en ook in de landelijke wetgeving het besef ontstaan dat geestelijk leven niet iets typisch kerkelijks is.

In het godsdienstonderwijs zie je dat ze zich mede door de konfrontatie met het HVO gaan afvragen of de didactische benadering die ze gewend waren wel goed is. B.v. de vraag wordt gesteld of het wel goed is om godsdienstonderwijs te laten geven door dominees die a.h.w. komen preken. Ik vind dat een hele goeie vraag.

M.b.t. tot de wetgeving en het godsdienstonderwijs heeft het HVO dus een emancipatorische functie naar de hele samenleving toe, niet alleen naar de school en het kind zelf.

De emancipatorische functie binnen het H.V. is, dat het besef groeit, dat je vanuit het humanisme ook iets anders kunt gaan doen dan alleen geestelijke verzorging, dus meer dan alleen het herstellen van een geestelijk oriëntatiepatroon. Veel humanisten denken dat nog steeds. Het HVO gaat uit van een in potentie gezond kind, een kind dat de beschikking heeft over eigen vermogens. Door het HVO wordt het kind zich van z'n oriëntatiepatroon bewust en wordt dit patroon breder, werkt het kind dit zelf uit.

Het HVO heeft ook een emancipatorische functie voor degenen die het geven. Vormingsleidsters worden zelf op een echte, direkte wijze gekonfronteerd met kinderen. Als dit niet gebeurt misluk je als HVO-ster. En kinderen zijn ontzettend zuiver in het onderscheid echt-onecht. Als je een redelijke vertrouwensband hebt met de kinderen zijn ze erg direkt, en ze voelen goed aan of iemand staat te liegen of niet. Dit heeft voor de HVO-ster tot gevolg de konfrontatie met de vraag: wie ben ik zelf? wat wil ik? wat beoog ik eigenlijk? En dit kan in de eigen situatie van de HVO-ster een grote invloed hebben.

Aan de emancipatorische functie van het HVO in de school kun je 2 niveaus onderscheiden. Binnen de school kunnen de ouders werkelijk invloed uitoefenen. Ze kiezen n.l., moeten ook van ons kiezen. Het z.g. 'piep-systeem' (iedereen gaat naar godsdienstonderwijs behalve als er bezwaren komen) wordt door ons niet toegepast. Wat wij willen is samen met het godsdienstonderwijs een brief opstellen, waarin verschillen in oriëntatiepunt worden uitgelegd, en dat ouders daadwerkelijk een keuze maken. Die keuze is voor ons erg belangrijk.

Ook in de relatie met het onderwijzend personeel zit de emancipatorische functie . Het gaat er dan niet om, dat de HVO-ster onderwijsvernieuwing gaat bedrijven, want dat is niet haar taak. Maar als de onderwijzer zich met jou wil konfronteren is dat best. En dan zie je verrassende dingen gebeuren, b.v. dat de onderwijzer zich bewust wordt van zijn eigen houding t.o.v. de kinderen. Soms verloopt dat proces erg rot. Het is ook vervelend als je merkt dat er een juf in de school rondloopt die wel met Jantje kan opschieten terwijl je dat zelf niet kunt. In die konfrontatie komen HVO-sters overigens i.h.a. aardig uit de bus.

J.H.: Een vraag m.b.t. de opleiding tot HVO-ster: Wat heb je nodig om een goed HVO-ster te zijn en hoe wordt daar in de opleiding aan gewerkt?

W.: In de eerste plaats moet je natuurlijk humanistisch georiënteerd zijn. Dat wil hier dus zeggen: het kind centraal willen en kunnen stellen. Daarnaast moet je beschikken over een zekere mate van creativiteit, over inventiviteit. Vervolgens moet je beschikken over een redelijk arsenaal van werkvormen die je kunt aanbieden. Het willen en kunnen centraal stellen van het kind hangt samen met eigen openheid, empatisch vermogen, echtheid.

In de opleiding zit de spanning tussen persoonsgerichtheid en zaakgerichtheid. We hebben in de applicatie-cursus gekozen voor zaakgerichtheid, want het is een opleiding. Maar binnen een aantal vakken is plaats voor persoonsgerichte vorming. B.v. met betrekking tot het vak humanistiek is het de bedoeling dat de cursisten gekonfronteerd worden met een humanistisch mens- en wereldbeeld, en vervolgens dat ze binnen de cursus hun eigen antwoord gaan formuleren: of ze het er mee eens zijn of niet, de plaats waar ze zelf staan.

J.H.: Er worden in de opleiding manco's gesignaleerd. Wat vind jij reële punten die verbeterd kunnen worden?

W.: Wat erg speelt in de cursus is beginnersangst. Dat zal ook wel zo blijven. Een deel daarvan wordt verwoord in kritiek op de cursus. Toch kunnen een aantal dingen beter. Maar voor dat we daarnaar kijken kunnen we ook nagaan wat er de afgelopen drie jaar al verbeterd is. De applicatie-cursussen zijn nu aanmerkelijk zwaarder dan voor die tijd en er heeft inhoudelijk een verschuiving plaatsgevonden: de verschuiving van het sterk zaakgerichte naar het meer persoonsgerichte bezigzijn. De indruk die ik heb over de cursus zoals die was opgezet vóór mijn tijd is, dat de konfrontatie met de stof belangrijker was dan het werken aan de eigen attitude. Het opzetten van een les en het oefenen in een aantal didactische vormen kwam ook slechts summier aan de orde. Sinds mijn komst is het spel-element meer centraal komen te staan. Niet dat er daarvoor niets aan gedaan werd, maar minder. In elke applicatiecursus moet dit nu als onderdeel zitten.

Wat je beter zou kunnen doen is het nog duidelijker aan bod laten komen van die facetten die we achter een humanistische oriëntatie veronderstellen: echtheid, openheid, empathie. Ook de onderdelen methodiek en werkvormen kunnen nog uitgebreid worden. Het creëren van oefensituaties in de applicatie cursus is ook iets dat langzaamaan uitgebouwd wordt. Belangrijk is wel dat de cursus voornamelijk zaakgericht blijft.

J.H.: Zijn er concrete plannen om die verbeteringen te bewerkstelligen?

W.: Dat hangt samen met de diversiteit in aanbod die er bestaat tussen de verschillende cursussen die er in het land draaien (8 in totaal). We proberen daar een eenheid in te brengen. In

de afzonderlijke cursussen zijn al veel vroegere wensen gerealiseerd. Afstemming van de cursussen op elkaar is belangrijk.

J.H.: In een van de vroegere artikelen over het HVO in Ont-moeten komt de kritische vraag naar voren wat voor de opleiding belangrijker is, de persoon vande cursist of het briefje.

W.: Belangrijk is dat de persoonsgerichtheid in de cursus niet los kan worden gezien van de zaakgerichtheid. De persoon van de cursiste is belangrijk, maar in een wat verengde zin, nl. de cursiste als potentiële vormingsleidster. Die verenging zit al in de term applicatie-cursus. Het is bijv. geen ontmoetingsgroep. Als je zoiets wilt is dat prima, maar dan moet je niet naar een applicatiecursus toegaan. Het functioneren van de cursiste in andere situaties/rollen (echtgenote,vriendin) speelt impliciet wel mee, maar dat is niet het oogmerk van de cursus. Ik vind dat een legitieme zaak.

J.H.: Bestaaner tav. de selectie van HVO-sters criteria en hoe wordt daarmee omgegaan? Zijn ze bekend? Wie selecteert?

W.: In de hele cursus zitten een aantal selectiemomenten. In de eerste plaats zit er één selectiemoment in de informatie die de mensen toegestuurd krijgen voordat ze evt. aan de cursus beginnen. Vervolgens worden er introductiegesprekken gevoerd, maar dat hangt ook af van de tijd die de cursusleidsters hebben. In dat gesprek komt met name de motivatie aan de orde. Het gaat nu dus eigenlijk om een voorselectie.

Dan zitten er in de cursus een aantal selectie momenten. Waar we vooral op werken is zelfselectie, waarbij het gaat om de vraag: vind jij jezelf geschikt voor het geven van HVO aan kinderen? Soms ontdekken mensen bijv, dat ze geen humanist zijn.

Als de cursusleidsters iemand niet geschikt vinden en diegene vindt zichzelf wel geschikt, dan ben ik de intermediair. Het is dan zaak om tot eeen gesprek te komen, waarin de meningen naar voren gebracht worden. Op zo'n moment is er niet helemaal sprake van zelfselectie, maar idealiter is dat wel het geval.

Dan heb je tenslotte het eindgesprek. Daar worden een aantal dingen voor gevraagd: een praatpapier, waarin je je eigen visie geeft op een onderwerp dat binnen de doelstellingen van het HVO valt. Een ander element is de stage, daar komt de persoonlijke geschiktheid (empathie, enz.) naar voren. Belangrijk is dat je niet dogmatisch bdnt, en dat je voortdurend bezig bent met de vraag: 'Wat beoog ik met het HVO en wat is mijn persoonlijke invulling daarin?'. Die persoonlijke invulling blijft bijna a priori een proces.

J.H.: Voel jij je thuis in de organisatie van het HVO en in de positie waarin je nu zit? Wat trekt je aan in dit werk?

W.: Waar ik me in thuisvoel is in de gedecentraliseerde aanpak: werkgroepen die gezamelijk een beleid maken. Een aantal taken moeten de werkgroepen zelf kunnen doen. Daarbij fungeer ik als adviseur, met een redelijke know-how, die ik niet dwingend wil voorschrijven, maar waarmee ik wel in een discussie treed. Mijn eigen functie zie ik dus voornamelijk als coördinerend en adviserend. Ik vind het belangrijk dat de verantwoordelijkheden blijven liggen waar ze thuis horen.

Ik zie dit werk zitten, ik geloof dat het HVO binnen het openbaar onderwijs een heel eigen taak en functie heeft wb. de persoonsvorming van kinderen. Soms wordt de vraag gesteld of HVO wel op de basisscholen gegeven moet worden. Ik vind van wel, want juist in die leeftijd begint dat ik-gevoel te ontwaken, en ook dat gevoel naar anderen toe. Het moment, waarop dat gebeurt, vervroegt zich overigens. Dat hangt samen met de veranderingen in de samenleving. Ik weet overigens niet of ik dat wel zo positief vind, die vroegrijpheid. Ik vraag me af of kinderen wel de rust krijgen zich volledig te ontplooien.

Maar het is wel een gegeven, waar je op in moet spelen, je kunt het niet ontkennen.

Wat meespeelt in mijn eigen motivatie is m'n interesse in kinderen. Wat ik in m'n positie van organisator zo nu en dan toch wel mis, is een daadwerkelijk contact met kinderen. Maar indirect gaat het wel om die kinderen.

Het organiseren van reizen vind ik eigenlijk wel leuk. Verder blijkt het werk zin te hebben. Het HVO heeft een sneeuwbaleffect. Dat geeft een gevoel van bevestiging. Maar soms is het in die sneeuwbal ook wel koud. Als in het organiseren en coördineren het contact met mensen verloren gaat, als het bureauwerk wordt, dan doe ik het niet meer.

Het werk heeft eigenlijk 3 kanten: organiseren/coördineren, opleiden en begeleiden. Dat zijn 3 verschillende kanten waar andere behoeften liggen, andere wensen. Dat geeft voor jezelf soms spanningen. Bijv. als organisator wil je zoveel mogelijk vormingsleidsters hebben, en van de cursus uit kan niet iedereen geschikt bevonden worden. Ik weet die kanten voor mezelf wel te scheiden en aan te geven in welke rol ik op de verschillende momenten zit. het meest ben ik bezig met het bestuurlijk-organisatorische. Het liefst hou ik me bezig met de opleidingskant en de begeleiding.

J.H.: Wat vind jij zelf je sterke en je zwakke kanten?
W.: 'k wil me meer verdiepen in de verschillende werkvormen en de verantwoording daarvan. En m'n sterke kanten? Ik vind dat moeilijk bemoembaar. Toen je die vraag stelde, merkte ik een zekere schroom: zoiets zeg je niet over jezelf. Dat is 'n stuk opvoeding, een fries opvoedingsmodel. Maar goed, ik vind mezelf 't sterkst in het samen mèt anderen de dingen ontwikkelen, met alle participerenden.

Drie thema-avonden over levensbeschouwing in Rotterdam:

Donderdag 16 Maart a.s. 'De visie op de mens in het boeddhisme'
Inleider: Jarich Josten.

Donderdag 20 April 'De visie op de mens in het liberalisme'
Inleider: A.Lantain.

Donderdag 18 Mei 'De visie op de mens in het marxisme'
Inleider W. de Hartogh.

Alle avonden beginnen om 20.00 uur in het Humanistisch Centrum, Provenierssingel 48, Rotterdam. Geen kosten. Inl: 010 502261.

Ontmoetingsgroep olv Albert Nieuwland en Wim Roeleveld. Centraal staan de menselijke relaties en hantering ervan. Start: 10 April, kosten F 150,- (stud. F 100,-), duur 6 Maandagavonden, lang weekend, 2 napraatavonden. De avonden vinden plaats in Amsterdam. Inl: 020 791015.

2 Ontmoetingsvierdaagsen olv Martien Janssen (28 April t/m 1 Mei) en olv Hans Korteweg (2 t/m 5 Juni). Voor diegenen, die al eens eerder aan een ontmoetingsgroep hebben meegedaan en intensiever en gerichter aan zichzelf willen werken. Duur: Vrijdagavond 20.00 t/m Maandagmiddag 16.00 uur, 2 napraatavonden. Kosten: F 150,- Inl: 020 791015. Plaats weekends nog onbekend.